

Per Owe Molander
Projektledare

Till
Miljö- och hälsoskyddsnamnden

Telefon 08-508 28 918, 076-122 89 18
perowe.molander@miljo.stockholm.se

REMISS AV STOCKHOLMS MILJÖPROGRAM 2007 - 2010

Förslag till beslut

Omedelbar justering

- 1 Som svar på remissen överlämna och åberopa detta tjänsteutlåtande
- 2 Föreslå Kommunstyrelsen att miljö- och hälsoskyddsnamnden får i uppdrag att ansvara för analys av uppföljningen av miljöprogrammets mål.
- 3 Föreslå Kommunstyrelsen att miljö- och hälsoskyddsnamnden får i uppdrag att ansvara för kommunikation av resultaten av miljöprogrammet och annat miljöarbete i staden via webbplatsen Miljöbarometern.

Gunnar Söderholm

Urban Jonsson

Sammanfattning

Förvaltningen är i huvudsak positiv till förslaget till nytt miljöprogram. Det finns dock en förbättringspotential vilken redovisas tjänsteutlåtandet. Utöver allmänna synpunkter på de inledande avsnitten lämnas detaljerade synpunkter på delmålen. Remissens bilaga med förslag till indikatorer lämnas okommenterad då dessa kommer att processas i särskild ordning senare under hösten.

Förvaltningen anser att det nya programmet inte bör gälla retroaktivt och föreslår därför att miljöprogrammets programperiod ändras till 2008 – 2011.

Förvaltningen anser att behövs någon form av formaliserad metodik t.ex. enligt etablerade miljöledningsstandards för att genomförandet, enligt programförslaget, ska fungera.

Förslaget behöver förtydligas avseende programmets status som styrdokument och på vilken nivå som målen ska utgöra underlag för nämndernas och styrelsernas verksamhetsplanering.

Förvaltningen kan konstatera att, vad gäller uppföljning, återstår det flera såväl principiella som praktiska frågor att lösa. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har lång erfarenhet av uppföljningsarbete och bör på Kommunstyrelsens uppdrag ges mandat att genomföra vissa stadsövergripande frågor. Nämnden kan utifrån sin expertkompetens och helhetssyn på miljöfrågorna erbjuda en sammantagen och långsiktig uppföljning och analys av måluppfyllelse och att ta fram samlade årliga miljöredovisningar. Det är också angeläget att Miljö- och hälsoskyddsnämnden fortsätter arbetet med att kommunicera resultatet av miljöprogrammet och annat miljöarbete via webbplatsen Miljöbarometern.

Förvaltningen anser att det är viktigt att indikatorerna, i likhet med delmålen, läggs fast av kommunfullmäktige och blir bindande. Det är också angeläget att samråd om valet av indikatorer samt deras utformning även kommer att ske med miljö- och hälsoskyddsnämnden innan de fastställs.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har, enligt programförslaget, uppföljningsansvar för 14 av 25 delmål. Nödvändiga medel för detta behöver avsättas i budgeten. Detta gäller särskilt initialt och vid slutet av programperioden då olika uppföljningsinsatser kan behöva genomföras för att ta fram utgångsdata för indikatorerna respektive att stämma av resultaten för perioden.

Bakgrund

Kommunstyrelsen (Dnr 202-1753/2005) har remitterat Stockholms miljöprogram 2007 – 2010 till Miljö- och hälsoskyddsnämnden, för yttrande senast den 29 augusti 2007. Ärendet har remitterats till alla nämnder och styrelser inom Stockholms stad.

Förslaget till nytt miljöprogram behandlades av kommunfullmäktige den 4 september 2006 och återremitterades då till stadsledningskontoret. Stadsledningskontoret har reviderat förslaget och bland annat kompletterat det med bakgrundbeskrivningar av delmålen och en översikt av mål och regleringar internationellt samt nationellt.

Förslaget till miljöprogram redovisas i sin helhet i bilaga 2.

Förvaltningens synpunkter

Förvaltningen är i huvudsak positiv till förslaget till nytt miljöprogram. Det finns dock en förbättringspotential som redovisas i nedanstående synpunkter. Utöver allmänna synpunkter på de inledande avsnitten lämnas detaljerade synpunkter på delmålen. Bilagan med förslag till indikatorer lämnas okommenterad då dessa kommer att processas i särskild ordning senare under hösten. I de fall inga synpunkter lämnas på delmålen är förvaltningen nöjd med förslaget.

Förslag till framflyttad programperiod 2008-2011

Beslutet om det nya miljöprogrammet har kommit att senareläggas och inte som planerat ersatt det nuvarande miljöprogrammet fr.o.m. 2007. Förvaltningen anser att det nya programmet inte bör gälla retroaktivt, vilket blir konsekvensen av den föreslagna programperioden. Detta tillsammans med att de nya delmålen svårligen kommer att hinna utgöra en grund för verksamheternas verksamhetsplanering för 2008 föreslår förvaltningen att miljöprogrammets programperiod ändras till 2008 – 2011 för att bättre komma i fas med stadens planeringscykel.

Vår stad är vår miljö

Genomförande

Positivt är att programmet slår fast att ”Stadens nämnder och styrelser ska med utgångspunkt i egna analyser eller miljöutredningar klargöra sin egen miljöpåverkan och rådighet samt därefter anta egna mål som syftar till att uppnå de kommunövergripande målen.” Det framgår dock inte hur detta ska genomföras och följas upp. Förvaltningen anser att för att detta ska fungera behövs det någon form av formaliserad metodik t.ex. enligt etablerade miljöledningsstandards. Nämnderna kan komma att behöva hjälp i detta arbete bl.a. med att analysera sin miljöpåverkan. Miljöförvaltningen kan i mån av resurser bistå i detta arbete.

På sidan 3, fjärde stycket slås fast att *"Miljöprogrammet är ett kommunövergripande styrdokument. Målen i programmet är med andra ord styrande för staden som helhet och vägledande för den enskilda nämnden och styrelsen."* Uttrycket vägledande är alltför diffust för att beskriva programmets status på nämnd och styrelsenivå. Om formuleringen syftar till att de målnivåer som är satta ska uppfyllas gemensamt av stadens verksamheter och inte nödvändigtvis måste uppfyllas av varje enskild verksamhet, bör detta skrivas i klartext. Alternativt att andra meningarna i citatet stryks. Eftersom miljöprogrammet är ett styrdokument är det särskilt viktigt att det i budgeten och i det nya webbaserade verksamhetsstödet (Webb-ILS) klargörs vilka av miljöprogrammets delmål man berörs av och som nämnderna och styrelserna ska brytas ner till operativa mål för den egna verksamheten.

Programmet behöver klargöras om hur och på vilken nivå som målen ska utgöra underlag för nämndernas och styrelsernas verksamhetsplanering. På sidan 3, fjärde stycket sägs: *"Alla nämnder och bolag ska verksamhetsplanera inför 2008 i det nya verksamhetsstödet och kommer då även att beakta de övergripande målen i miljöprogrammet."* Begreppet *övergripande mål* används på annan plats i programmet med betydelsen de sex övergripande målområdena. Formulering är ottydlig och förvaltningen förutsätter att nämnderna och styrelserna, i sin verksamhetsplanering, utgår ifrån de delmål man berörs av. Orden *"de övergripande"* bör därför strykas.

I förslaget sägs: *"Miljö- och hälsoskyddsnämnden har i uppgift att vid behov bistå nämnder och styrelser i arbetet att uppnå miljöprogrammets mål"*.

Detta är en uppgift som nämnden har redan idag. Förvaltningen förväntar sig att det i budgeten tydliggörs vad som faktiskt förväntas av nämnden och miljöförvaltningen i genomförande, uppföljning och kommunikation av det nya miljöprogrammet samt att tillräckliga resurser avsätts för detta.

Uppföljning

Förvaltningen anser att det är positivt att programmet i samma anda som nuvarande program betonar vikten av uppföljning med nyckeltal. Förvaltningen kan dock konstatera att vad avser uppföljningen återstår flera såväl principiella som praktiska frågor att lösa.

En nyhet i förhållande till nuvarande miljöprogram är att uppföljningsansvariga nämnder och styrelser föreslås utses för varje delmål. Detta är bra i den meningen att ansvarsfrågan för olika verksamhetsområden blir tydligare. Det är också, som föreslås för vissa mål, nödvändigt att ett samarbete sker mellan olika nämnder och styrelser. Denna ordning förutsätter dock att det skapas interna rutiner inom staden för en samordnad datainsamling från verksamheterna. Bl.a. krävs att uppföljningsansvariga nämnder och styrelser har mandat att vid behov kunna kräva in data från andra nämnder och styrelser.

Webb-ILS

I förslaget slås fast att *"Någon särskild process för planering, genomförande eller uppföljning av miljöarbetet ska inte utvecklas. All uppföljning och planering kommer från"*

och med januari 2008 att ske i det nya webbaserade verksamhetsstöd som är under införande.”

Miljöförvaltningen är positiv till Webb-ILS och tror att det i många avseenden kommer att bli ett utmärkt verksamhetsstöd. Förslaget andas dock en överdriven tro och förväntan på att Webb-ILS kommer att täcka in alla behov avseende såväl genomförande som uppföljning av stadens miljöarbete. Förvaltningen anser att detta dessvärre inte är möjligt. Webb-ILS kan fungera bra för intern planering och verksamhetsuppföljning. Det har dock inte samma förutsättningar att fungera som ett verktyg för långsiktig uppföljning och analys av måluppfyllelse i miljöarbetet i staden. I förslaget redovisas inte heller hur resultatet av miljöprogrammet och det breda miljöarbete som pågår på olika håll i staden ska kommuniceras (denna fråga utvecklas längre ner i texten).

För att inte Webb-ILS ska bli ohanterligt och överlastas med alla detaljerade mål och uppföljningsmått i stadens olika styrdokument måste uppföljning i Webb-ILS ske i en rimlig omfattning bl.a. för att inte i onödan öka den administrativa belastningen på förvaltningarna och bolagen.

Miljö- och hälsoskyddsnämndens uppföljnings- och kommunikationsroll

I avsnittet ”Vår stad är vår miljö” anges följande:

”Programmet ska också utgöra en grund för ett angeläget och nödvändigt samarbete med stockholmarna och näringslivet, som är viktiga aktörer i arbetet för ett miljömässigt hållbart Stockholm.” ... ”Miljöarbetet måste därför bedrivas ur ett samhällsligt helhetsperspektiv och i samarbete med näringslivet, invånare, organisationer och myndigheter.”

För att nå målen i Miljöprogrammet krävs en kombination av motivation och styrning. Motivationen att delta i miljöförbättringsarbetet måste underhållas med hjälp av kommunikationsinsatser både internt och mot medborgarna.

I förslaget till nytt miljöprogram eller i SLK:s tjänsteutlåtande redovisas inte hur miljöprogrammet och måluppfyllelsen ska kommuniceras.

Miljöförvaltningen är, som tidigare påpekats, positiv till Webb-ILS men anser att det är mindre lämpat som verktyg för den externa miljökommunikationen.

En tydlig kommunikation kring målen och indikatorerna är en förutsättning för att involvera externa aktörer i stadens miljöarbete. Ett viktigt ansvar i miljöarbetet är att göra miljöinformationen tillgänglig både internt inom staden och externt. För detta syfte har en särskild webbplats upprättats – Stockholms miljöbarometer. Här redovisas aktuellt miljöprogram tillsammans med fakta om miljösituationen i staden. På miljöbarometern kan näringsliv, invånare, organisationer och myndigheter följa stadens miljöarbete genom miljöprogrammets indikatorer och genom årliga bedömningar av miljömålen uppfyllelse. Data från miljöbarometern har även sammanställs i årliga miljöredovisningar till miljö- och hälsoskyddsnämnden och kommunfullmäktige. Det finns en stor vinst i att fortsätta detta arbete.

Förvaltningen anser därför att Miljö- och hälsoskyddsnämnden, som ett komplement till webb-ILS, får i uppdrag att driva Miljöbarometern som kommunikationsverktyg för att även fortsättningsvis beskriva utvecklingen av stadens miljöarbete och redovisa miljöprogrammets indikatorer som en del av stadens totala miljöarbete.

Indikatorer

Ur förslaget: *"I en bilaga till programmet lämnas förslag till ett antal indikatorer som skulle kunna tjäna som uppföljningsmått. I uppföljningsansvaret ingår att utveckla det mest relevanta uppföljningsmålet eller indikatorn. Val av uppföljningsmått eller indikator ska ske i samråd med kommunstyrelsen."*

Förvaltningen har valt att inte lämna några synpunkter på förslagen till indikatorer i bilagan till remissen eftersom dessa ska processas i särskild ordning senare under hösten.

För flera av de föreslagna målen behöver en grund läggas för kommande uppföljning. Samtidigt som en kontinuitet bibehålls från tidigare uppföljningar. Förvaltningen kommer därför i ett särskilt ärende till miljö- och hälsoskyddsnämnden föreslå att en ny enkät om miljö och miljövanor i Stockholm handlas upp (tidigare även kallad "Medborgarenkäten")

Förvaltningen anser att det är en brist att remissinstanserna inte ges möjlighet att se helheten och ta ställning till uppföljningsmåten. Möjligheten för programmet att börja verka fullt ut begränsas av att det inte är fastslaget hur målen ska följas upp och inte heller på vilket sätt uppföljning och rapportering ska ske. Det är viktigt att indikatorerna, i likhet med delmålen, läggs fast av kommunfullmäktige och blir bindande. Det är också angeläget att samråd om valet av indikatorer samt deras utformning även kommer att ske med miljö- och hälsoskyddsnämnden innan de fastställs.

Kommunikation och grafisk profil

Föreliggande förslag till miljöprogram följer inte stadens kommunikationspolicy, något som bör rättas till. Detta innebär bland annat att göra en anpassning av utformningen med avseende på den visuella identiteten såsom typsnitt, tabeller, bildval, färger och logotyp. Användningen av grafiska symboler i nuvarande miljöprogram spelade en viktig roll för att underlätta förståelsen och igenkännandet i miljöarbetet, något som bör vägas in i utformningen av det nya miljöprogrammet. I enlighet med Stockholms stads kommunikationspolicy bör det även finnas en plan för den interna och externa kommunikationen.

Budget

I förslaget sägs inget om hur uppföljningen ska finansieras. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har, enligt programförslaget, uppföljningsansvar för 14 av 25 delmål. Förvaltningen förutsätter att nödvändiga medel för detta kommer att avsättas i budgeten. Detta gäller särskilt initialt och vid slutet av programperioden då olika

uppföljningsinsatser kan behöva genomföras för att ta fram utgångsdata för indikatorerna respektive att stämna av resultaten för perioden.

SYNPUNKTER PÅ DELMÅLEN

MÅL 1 MILJÖEFFEKTIVA TRANSPORTER

Sidan 6 rutan

Det redovisas en översikt av mål och regleringar. Komplettera rutan med bullerdirektivet.

Delmål 1.1 Staden arbetar systematiskt med att minska miljöbelastningen från egna och upphandlade transporter

Förslag på komplettering:

Beskrivningen av målet bör, förutom egna och upphandlade transporter kompletteras med entreprenader av arbetsmaskiner. I likhet med övriga mål bör delmålet preciseras med rubriken ”Delmålet innebär att:”. Komplettera med:

- andel upphandlingar där miljökrav ställts avseende miljöfordon och samlastning ska öka.”
- kväveoxider samt slitage och avgaspartiklar från trafiken ska minska så att miljö kvalitetsnormernas dygns- och årsmedelvärden innehålls.

Delmål 1.2 Stadens bilpark består till 100 procent av miljöbilar som till 85 procent körs på förnybart bränsle

Förslag på förändring i lilla rutan:

Bra att drivmedlet räknas på energiinnehåll. Dock bör man inte räkna på hela fordonsparken för det innebär att diesel- och bensinbilar samt hybridbilar ingår och de kan inte tanka biogas eller etanol. Det leder till att siffran blir betydligt lägre och dessutom missvisande. Räkna energiinnehållet på förnybart bränsle enbart på biogas- och etanolfordonen.

Andra punkten under målpreciseringen bör därför lyda:

- stadens etanol- och biogasdrivna fordon tankas till 85% på E85 respektive biogas

Delmålet 1.3 Staden ska verka för att utsläppen från trafiken minskar

Förslag på förändring:

Vagt formulerat mål. I likhet med övriga mål bör delmålet preciseras med rubriken ”Delmålet innebär att:”. Staden har som väghållare rådighet över många åtgärder och

målformuleringen kan göras mer offensiv. Det bästa hade varit att dela på målet och ha ett mål för utsläpp av koldioxid och ett annat mål för direkt hälsopåverkande luftföroreningar. Den senare målformuleringen borde fokusera på halter eller exponering istället för utsläpp. Halter kan minskas på andra sätt än genom utsläppsminskningar.

Förslag på förändring i rutan:

Beskrivningen fokuserar på årsmedelvärden vilket är missvisande då dygnsmedelvärden är svårast att klara. Texten bör ändras enligt följande:

Stryk ”Utsläpp av” framför Kvävedioxid och Svaveldioxid.

Komplettera texten, se kursivering:

~~Utsläpp av~~ Kvävedioxid

Det nationella miljömålet är $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som årsmedelvärde år 2010. Miljökvalitetsnormen enligt Miljöbalken är satt till $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som årsmedelvärde, *60 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ som dygnsmedelvärde (<8 dygn, d.v.s. nivån får överskridas högst 8 dygn per år) och 90 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ som timmedelvärde (<175 timmar, d.v.s. nivån får överskridas högst 175 timmar per år).*

Staden mäter kontinuerligt luftföroreningshalter på tre platser, Hornsgatan, Sveavägen och Norrlandsgatan. Trenden i luften när det gäller kvävedioxidhalt var positiv under 1990-talet, men under senare år har haltminskningen i stort sett stannat upp. År 2005 låg medelvärdet på de tre platserna på $43 \mu\text{g}/\text{m}^3$. *Dygnsnormen är svårast att klara och överskrids på många gator i staden.*

Partiklar PM10

Miljökvalitetsnormen enligt Miljöbalken för partiklar är $40 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som årsmedelvärde *och 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ som dygnsmedelvärde (<37 dygn)*. I Svenska miljömål - Ett gemensamt uppdrag fastslogs att partikelhalten (PM10) ska vara $20 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som årsmedelvärde *och 35 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ som dygnsmedelvärde (<37 dygn) år 2010* ~~2015~~. Partikelhalterna i Stockholm alstras till 67 % av transporter och allra mest av lätta fordon. Halterna i Stockholm år 2006 varierade mellan 13 och $38 \mu\text{g}/\text{m}^3$ som årsmedelvärde på de fem mätstationer som Stockholm har. Nedan redovisas fyra av mätstationerna och dess årsmedelvärden 1994 - 2006. *Dygnsnormen är svårast att klara och överskrids på många gator i staden.*

Delmål 1.4 Staden ska verka för att andelen personer som åker kollektivt, cyklar och går ökar

Förslag på förändring i rutan:

Ändra ”passerar innerstaden” till ”passerar innerstadssnittet”. Det är två helt olika innebörder.

Delmål 1.5 Staden ska verka för att andel miljöfordon och andelen förnybart bränsle ökar

Förslag på komplettering:

Komplettera efter ...”är det dock trögare med biogas.” Lägg till ”Detta är ett angeläget område för staden att arbeta med och det finns behov av en samlad biogasstrategi i Stockholmsregionen som ser till både biogasproduktion och distribution.”

Delmål 1.6 Staden ska verka för att trafikbullret utomhus minskar

Förslag på komplettering:

Staden har främst rådighet över buller inomhus, men inomhusmiljön lyfts inte fram. Mål för utomhusnivåer bör kompletteras med mål för exponering. I delmålet nämns mätpunkterna vid Sveavägen men de syftar till att visa en långsiktig trend och mätresultat från enskilda år bör inte användas för att dra slutsatser. I faktarutan på sidan 10 anges att ”cirka 3 500 personer i Stockholm var exponerade för bullernivåer över 45 dBA max inomhus”. Siffran avser dock endast personer exponerade för buller från spårtrafik.

MÅL 2 GIFFRIA VAROR OCH BYGGNADER

Under rubriken ”Mer om målområdet” andra stycket, första meningen bör ändras till: Spridningen av dessa och andra typer av kemiska ämnen sker främst från användningen av kemikalier och varor medan de industriella utsläppen är *ofta* obetydliga i Stockholm.

Tredje stycket bör ändras till: *PCB användes i Sverige bland annat i den stora satsningen på bostadsproduktionen på 60-talet (miljonprogrammet), där PCB tillsattes som mjukgörare i de fogmassor som var till för att täta och ta upp rörelser i fasader av t ex betongelement. Idag pågår en omfattande sanering där dessa fogmassor byts ut och tas omhand. PCB är en grupp hälso- och miljöfarliga ämnen som ....*

I rutan ”Översikt - mål och regleringar” tas förbud mot fosfater upp. Problemet med fosfat är inte kopplat till giftighet utan att det är ett näringsämne. Frågan hör därför inte hemma under rubriken Giftfria varor. Den bör istället föras till målområde 4 där övergödningsproblemen behandlas.

Delmål 2.1. Utsläppen av miljö- och hälsoskadliga ämnen från varor och byggnader ska minska

Första stycket: Stavfel ”LBT” ska vara PBT-persistenta.

Förslag på komplettering och strykningar av Punkterna under ”Delmålet innebär att” enligt följande:

Första punkten: Lägg till, som en upplysning, efter första meningen ”. I guiden får man vägledning om i vilka produktgrupper som ämnena förekommer. Andra punkten: Stryk, denna punkt behövs inte eftersom hela nästa mål handlar om livsmedel. Tredje punkten: Detta är en precisering av första punkten och kan slås ihop med denna. PCB kan strykas eftersom det behandlas i nästa punkt.

Exemplen på ämnen som presenteras i rutan under delmål 2.1 är sådana som har varit förbjudna eller starkt reglerade i 25 år eller mer. Rutan bör kompletteras med följande, mer aktuella ämnen.

Det finns drygt 12 000 kemiska ämnen i Kemikalieinspektionens produktregister. Dessa ämnen ingår i omkring 64 000 kemiska produkter. Dessutom ingår dessa ämnen i varor som t ex bilar, plastartiklar, kläder och i byggnadsmaterial.

Bromerade flamskyddsmedel, DEHP, triclosan och perfluorerade ämnen, är fyra exempel på ämnen som ska undvikas för att förhindra att de läcker ut i miljön. Ämnena kan dölja sig i produkter som elektronik, textilier, byggmaterial, tandkräm, sänken för fiske samt konstnärsfärger.

Bromerade flamskyddsmedel

Bromerade flamskyddsmedel är ett samlingsnamn för ett 70-tal kemiska föreningar som alla innehåller grundämnet brom och som används som tillsats till plast eller textilier för att skydda mot antändning. De mest använda är polybromerade difenyletrar (PBDE), Hexabromcyklododekan (HBCD) och Tetrabrombisfenol A (TBBPA). Genom läckage och diffus spridning från varor och avfall når de ut i miljön och återfinns över hela världen i jord, sediment, avloppsslam, luft, fisk och fågel samt i människors blod och i bröstmjölk.

Det råder stor brist på kunskap om vilken hälso- och miljöpåverkan dessa ämnen har. Det man vet är att flertalet är svårnedbrytbara, ackumuleras i kroppen och stör de naturliga hormonsystemen samt kan ge beteende-, inlärnings- och minnesstörningar. När vissa av de bromerade flamskyddsmedlen förbränns, bildas bromerade dioxiner och dioxinliknande ämnen som är mycket farliga för miljön.

Bromerade flamskyddsmedel finns i exempelvis höljen till datorer och annan elektronisk utrustning, kretskort, byggmaterial, kablar, möbelstoppning, textilier samt i leksaker såsom mjukisdjur.

DEHP

DEHP hör till ämnesgruppen ftalater och används mest som mjukgörare i plaster, framförallt PVC. Ibland tillsätts upp till 50 % av plastens vikt. DEHP har varit den mest använda ftalaten. EU har klassat DEHP som skadligt för den mänskliga fortplantningsförmågan och har infört en rad förbud. Därför är ämnet förbjudet i kosmetika och hygienprodukter. Sedan januari 2007 får inte DEHP finnas i leksaker och barnartiklar. För några andra ftalater (DINP, DIDP, DNOP) gäller att de inte får finnas i leksaker och barnartiklar som kan stoppas i munnen.

DEHP kan fortfarande förekomma i många olika varor såsom exempelvis kontorsmaterial, elektriska apparater, mobiltelefoner, kemisk-tekniska varor, möbler, kläder, byggmaterial och sjukvårdsartiklar.

Triclosan

Triclosan är ett antibakteriellt ämne som är giftigt för organismer som lever i vattnet. Det kan även framkalla allergier. Det bryts ner långsamt i naturen och man hittar triclosan både i stadsluft och i fisk utanför reningsverken.

Genom tandkräm som säljs i Sverige släpps två ton triclosan ut i avloppet varje år. Reningsverken förmår inte fullt ut ta bort det, och det passerar därför ut i Saltsjön med det renade vattnet.

Ämnet kan förekomma i deodoranter, tvålar, fotspray, munvatten och andra hygienartiklar, liksom i sportkläder och skor.

Perfluorerade ämnen

Perfluorerade ämnen är en grupp av ämnen som framförallt används för att göra olika material smuts- och vattenavvisande - t ex golv, kläder, skor, möbler och papper i livsmedelsförpackningar. Även i produkter som används för att förnya detta skydd - impregnerings- och rengöringsmedel - finns de ofta. De används också vid ytbehandling av metaller och i brandsläckarskum.

Några exempel är FTOH, PFOA och PFOS. Den senare är den mest uppmärksammade, och dess användning har minskat kraftigt. De andra ämnena i gruppen kan dock bilda PFOS eller PFOA när de bryts ner. Dessa föreningar är i sin tur extremt svårnedbrytbara, och kan därför spridas långt och samlas i toppkonsumenter, t ex isbjörnar, havsörnar och sälar. Troligen kan de både orsaka cancer och störa reproduktionen.

Delmål 2.3. Under perioden ska två bostadsprojekt miljöprofileras**Förslag på komplettering:**

Komplettera målbeskrivningen med: *De hus som byggs idag kommer att stå kvar under lång tid. Det är därför viktigt att vid produktionen dokumentera vilka ämnen som byggs in i form av material och varor, så att de lätt kan tas omhand på rätt sätt vid framtida ombyggnad och rivning.*

Komplettera målpreciseringen med ytterligare en punkt: -

- de byggmaterial och byggvaror som används ska dokumenteras med avseende på innehållet av kemiska ämnen.

Användningen och omhändertagandet av CFC och HCFC vid bl.a. rivning bör också särskilt uppmärksammas både för påverkan på ozonskiktet men även för att dessa kemikalier är aggressiva växthusgaser.

MÅL 3 HÅLLBAR ENERGIANVÄNDNING

Ingress

”Det gäller inte minst utsläppen av olika typer av luftföroreningar som påverkar miljön såväl lokalt, regionalt som globalt, som t.ex. den globala klimatpåverkan.”

Koldioxid räknas inte som luftförorening. Syftningen i meningen blir därför något missvisande.

Förslag på omformulering:

”Det gäller inte minst utsläppen av olika typer av luftföroreningar som påverkar miljön såväl lokalt, regionalt som globalt samt klimatpåverkande gaser.”

Översikt – mål och regleringar

Målet knyter an till fler nationella miljö kvalitetsmål än de i texten nämnda, framförallt God bebyggd miljö, men även Skyddande ozonskikt.

Delmålet 3.1 Energianvändningen i stadens egna byggnader och anläggningar minskar med 10%

Delmålet bör kompletteras med följande målpreciseringar.

Förslag på punkter:

- Förvaltningar och bolag effektiviserar sin energianvändning
- Stadens bostadsbolag inför individuell mätning och debitering av varmvatten

Av stadens egen totala energianvändning uppskattar Miljöförvaltningen att ca 10% är användning av fossil energi i form av olja och gas för uppvärmning i egna pannor. Under programperioden bör berörda förvaltningar och bolag hinna konvertera eller fasa ut dessa pannor. Vilket också är av vikt för att nå klimatmålet. Ett nytt delmål behöver kanske inte införas, men utfasningen kan anges i text och eventuellt läggas till i ”Delmålet innebär att”.

Förslag på text:

- användning av fossil energi i form av olja och gas för uppvärmning i egna pannor fasas ut under perioden.

Faktarutan till delmål 3.1

Faktafel: Det står fel i källan - Miljö- och hälsoutredningen, varifrån texten i det föreslagna Miljöprogrammet är hämtat. Nedanstående tabell är hämtad från SCB:s kommunala energibalanser (2007-06-17) på www.scb.se, vilket också är den källa som anges i Miljö- och hälsoutredningen. Data från 1990 och 1995 är mer osäkra än senare data.

Tab 6. Energianvändning per invånare

Energianvändning per invånare (kWh/inv) efter region, samhällssektor och tid.							
	1990	1995	2000	2001	2002	2003	2004
Stockholm							
Folkmängd	6 74 452	711 119	750 348	754 948	758 148	761 721	765 044
Industri	2 307	1 794	1 475	1 783	1 583	1 555	1 788
Transporter	6 111	7 401	6 436	6 491	6 235	6 821	7 431
Service	9 635	10 640	8 878	11 942	11 067	9 890	6 611
Hushåll	9 784	10 182	10 274	10 714	9 628	9 310	8 597
Totalt	27 836	30 016	27 063	30 929	28 513	27 575	26 630

Källa: SCB, Kommunala energibalanser

Förslag på ny text till faktarutan:

Energianvändningen per stockholmare har sjunkit något över åren. En närmare analys visar att energieffektiviseringen per invånare troligen till stor del beror på den kraftiga övergången från uppvärmning med enskild oljepanna till fjärrvärme med bättre verkningsgrad. Samtidigt har elanvändningen per invånare stigit. Bland sektorerna kan noteras att transportsektorns energianvändning per invånare har ökat.

Delmålet 3.2 Upphandlad el i stadens egna verksamheter bör uppfylla kraven för miljömärkning

Förslag på text till faktaruta?

Stockholm stads förvaltningar använder cirka 250 GWh el per år, exklusive el förbrukad för den offentliga gatubelysningen samt stadens bolag som har egna elavtal. Elanvändningen har de senaste åren varit ganska konstant. Stockholms stad har genom en gemensam upphandling köpt in miljömärkt (Bra Miljöval) el sedan 2004. Upphandlingen gällde 25 förvaltningar och omfattade cirka 150 GWh. Idag är 100 procent av de 250 GWh miljömärkt el.

Den offentliga gatubelysningen använder cirka 70 – 80 GWh el per år och elen är ej miljömärkt. Stadens bolag beräknas använda minst 400 GWh el. En del av bolagen tecknar avtal om Bra Miljöval el.

Delmålet 3.3 Staden ska verka för att utsläppen av växthusgaser från energianvändning minskar med 10% per stockholmare.

Den förklarande texten till delmålet är delvis missvisande. Andra delen, efter kommatecknet kan strykas (i nedanstående citat).

”Ambitionsnivån är anpassad till kommunfullmäktiges mål om att göra Stockholm fossilbränslefritt till år 2050, med hänsyn tagen till de åtgärder som är inplanerade t.o.m. 2010 enligt miljö- och hälsoskyddsnämndens åtgärdsprogram, Handlingsprogram mot växthusgaser.”

Den första punkten i målpreciseringen behöver ett förtydligande i sin förklaring av begreppet kallhyra så att det framgår att värme respektive varmvatten kommer att mätas och debiteras separat.

För att uppnå minskningen på 10 procent behövs även ett engagemang i den befintliga bostadsbebyggelsen. En installation av mätutrustning för individuell mätning och debitering av värme är i befintlig bebyggelse relativt komplicerad och kostsam, däremot kan individuell mätning och debitering av förbrukning av tappvarmvatten relativt lätt och till en överkomlig kostnad göras. Flera bostadsbolag använder sig redan av denna teknik.

Förslag på ny formulering av första punkten och tillägg:

Delmålet innebär att

- kallhyra i form av mätning och debitering av värme respektive varmvattenförbrukning införs i alla nyproducerade bostäder och kommersiella fastigheter som staden hyr ut
- individuell mätning och debitering av varmvattenförbrukning införs i allmännyttans befintliga bostäder och lokaler
- staden verkar för att individuell mätning och debitering av varmvattenförbrukning införs i befintliga bostäder och lokaler

Faktarutan till delmål 3.3

Faktafel i faktarutan.

Förslag till ändring av första meningen andra stycket:

”Stockholms mål i Stockholms handlingsprogram mot växthusgaser 2000-2005 var ...”

Fel hänvisning i not 22. Det ska vara:

Stockholms handlingsprogram mot växthusgaser 2000-2005 – Uppföljning.
Miljöförvaltningen mars 2007.

MÅL 4 HÅLLBAR ANVÄNDNING AV MARK OCH VATTEN

Förslag till komplettering till den allmänt beskrivande texten (sidan 21-22):

Det är bra att stadens parker, natur och vatten lyfts fram som resurs för stockholmarnas rekreationsbehov och friluftsliv. Miljöprogrammet saknar dock en koppling till utsläpp av

miljögifter relaterat till markens och vattnets kemiska status, samt till att människor och natur inte ska exponeras för miljögifter i mark eller vatten.

Miljöförvaltningen önskar även att staden gör en koppling till sambanden mellan staden och omkringliggande miljöer, vilket ligger inom stadens rådighet, förslagsvis med följande rader i beskrivningen:

Stadens mark- och vattenkvalitet har betydelse för omlandets miljö kvalitet. Ambitionen är att staden inte ska bidra till försämring av omlandets mark, vatten och natur bl.a. av tillståndet i Östersjön

I Stockholms stad finns natur med högt värde för den biologiska mångfalden, exempelvis för den nationellt hotade fauna som finns i stadens i ekmiljöer. Denna tillgång och kanske unika förhållande för en storstad, bör lyftas i den beskrivande texten.

Ett förtydligande bör läggas in vad gäller sista meningen stycke 4, sid. 22: *Miljö- och hälsoskydds nämnden ansvarar för tillsyn av skyddade områden (reservat) samt miljöövervakning.*

Förslag på komplettering till Översikt - mål och regleringar, Nationellt (sidan 22-23):

Genom nya förordningar kommer EG-direktiven att implementeras i svensk lagstiftning: Miljö kvalitetsnormer för ekologisk status i ytvatten förväntas fastställas under 2009. Gränsvärdena för god badvattenkvalitet kommer att skärpas.

Delmål 4.1 Särskilt värdefulla mark- och vattenområden ska bevaras

Förslag till förtydligande:

Miljöförvaltningen stödjer syftet med detta delmål som är i linje med de grundläggande bestämmelserna för hushållning med mark- och vattenområden i miljöbalken, kapitel 3. Enligt 6 § ska behovet av grönområden i tätorter särskilt beaktas. Mark- och vattenområden som har betydelse från allmän synpunkt på grund av deras natur- eller kulturvärden eller med hänsyn till friluftslivet ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt skada natur- och kulturmiljön.

Miljöförvaltningen föreslår att preciseringen av delmålet förtydligas och nedkortas, så att lydelsen blir följande:

Delmålet omfattar inte alla stadens natur- och vattenområden, utan handlar om att bevara områden som har sådana viktiga funktioner för biologisk mångfald att de inte kan kompenseras. Till de särskilt värdefulla områdena hör, utöver de skyddade områdena, ekologiskt särskilt känsliga områden, värdefulla kärnområden och spridningsvägar, samt livsmiljöer för skyddsvärda arter enligt ArtArken.

I preciseringen av vilka områden som berörs av målet, föreslår Miljöförvaltningen att de högsta naturvärdena, såsom ekologiska kärnområden och särskilt viktiga spridningsvägar samt livsmiljöer för skyddsvärda arter enligt ArtArken, anges. Staden har idag goda

underlag för att bedöma var de särskilt värdefulla områdena, t.ex. kärnområdena varav flera idag är skyddade som naturreservat, finns. Exempelvis har Miljöförvaltningen låtit KTH ta fram ett så kallat prognosverktyg som underlättar en stadsutveckling som förenar behovet av bebyggelse och infrastruktur, med behovet av grönområden för stadens invånare.

Enligt miljöbalkens hushållningsbestämmelser (3 kap, 3 §) ska mark- och vattenområden som är särskilt känsliga från ekologisk synpunkt så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan skada naturmiljön. Därför bör även dessa områden ingå bland de särskilt värdefulla mark- och vattenområden som ska bevaras. I Stockholm redovisas sådana områden på kartan *Ekologiskt särskilt känsliga områden* och beskrivs närmare i rapporten *Stockholms ekologiska känslighet* (Stadsbyggnadskontoret 1995:1).

Miljöförvaltningen föreslår att de två sista meningarna i remissförslagets precisering stryks, dels då meningen om arter unika för Stockholms stad är motsägelsefull relaterat till förslagets föregående meningar, dels då de skyddade områdena omfattas av Miljöförvaltningens förslag till precisering.

Förslag på ändrat uppföljningsansvar:

Stadsbyggnadsnämnden har, enligt förslaget, ensamt ansvar för uppföljningen av delmålet. Man kan överväga att ansvaret delas med Miljö- och hälsoskyddsnämnden då nämnden har ansvaret för uppföljningen av motsvarande delmål i nuvarande miljöprogram. Miljöförvaltningen har arbetat med att förbättra förutsättningarna, i form av nya GIS-baserade uppföljningsunderlag, för att kunna följa upp delmålet. Förvaltningen arbetar även med att ta fram enklare och snabbare uppföljningsmetoder.

Figur 6:

Procentsiffran för vatten (13 %) har en felaktig placering i figuren. Figuren skulle kunna förtydligas, liksom figurtexten som kan kompletteras med ”inklusive vatten”.

Delmål 4.2 Exploatering av värdefulla mark- och vattenområden ska kompenseras

Förslag till förtydligande:

Delmålsbeskrivningen ger inte tillräcklig vägledning för planering, exploatering eller måluppföljning. Miljöförvaltningen föreslår därför att den kompletteras med följande:

Värdefulla obebyggda mark- och vattenområdets natur- och rekreationsvärden som exploateras, ska kompenseras genom fysiska åtgärder, vanligtvis i närområdet. Avgränsningen av närområdet beror på vilka funktioner, organismer eller naturtyper det är som ska kompenseras. Kompensationsåtgärder kan till exempel vara nyskapande av motsvarande naturtyp och restaurering av en miljö vars naturvärden försämrats.

Delmål 4.3 Stockholmarna ska ha god tillgång till variationsrika mark- och vattenområden

Förslag till förtydligande:

I första meningen bör park- och naturmark ersättas av *park- och natur*. Detta för att tydliggöra att även vattenmiljöer ingår i detta mål.

Delmål 4.5 Staden ska verka för att park- och naturmarkernas biologiska mångfald värnas.

Förslag till omformulering av målet:

Under delmålet tydliggörs att delmålet inriktning är *skötseln* av park- och naturmarkerna. Eftersom stadens har rådighet över skötseln av många park- och naturmarker finns det inget skäl till att målet är ett s.k. ”verka för”-mål. Delmålet bör därför vara ett mål som ”ska uppnås” och därmed skrivas: *Park- och naturmarkernas biologiska mångfald ska värnas*. I de fall staden saknar rådighet över marken och vattnet kan staden verka för, genom information och vägledning, ekologiskt anpassad skötsel - men huvudinriktningen för detta delmål bör vara stadens mark och vatten.

Delmål 4.6 Staden ska verka för att den ekologiska statusen i sjöar och vattendrag ska förbättras

En hänvisning bör göras till kommande miljö kvalitetsnormer för ekologisk status.

Förslag till omformulering av målet:

Miljöförvaltningen anser att detta delmål inte är ett ”verka för”-mål utan definitivt bör vara ett mål som ”ska uppnås” eftersom miljö kvalitetsnormer för god ekologisk status är under utveckling och kommer att implementeras i svensk lagstiftning.

I beskrivningen av delmålet kan det förtydligas att *brist på skötsel* handlar om brister i skötseln av vattenmiljöer.

Förslag till ändrat uppföljningsansvar:

Miljöförvaltningen ansvarar för miljöövervakning av vatten och bör därför, liksom tidigare, ha ett ansvar för uppföljningen av detta delmål. Förvaltningen föreslår därför att uppföljningsansvaret delas mellan miljö- och hälsoskyddsnämnden och Stockholm Vatten, ett samarbete som hittills har fungerat mycket bra.

MÅL 5 – MILJÖEFFEKTIV AVFALLSHANTERING

Texten om avfallshierarkin på sidan 28 är tyckande och har ingen vetenskaplig grund. Den bör därför skrivas om eller strykas. Det är alltid optimalt ur miljösynpunkt att följa hierarkin.

Delmål 5.1 Mängden avfall från stadens verksamheter ska minska

Förslag till precisering av målet:

Målet bör kvantifieras genom att i preciseringen lägga till att mängden avfall ska minska med 10 procent inom programperioden.

En fråga som behöver besvaras inför uppföljningen av målet är hur mycket staden slänger idag och mängden avfall som kan minskas i staden genom att följa avfallshierarkin, återanvända osv.

Det bör också framgå att mängden avfall relaterar till antalet anställda inom staden eftersom fler anställda betyder mer avfall och vice versa.

Delmål 5.2 Mängden avfall som nyttiggörs från stadens verksamheter ökar

Förslag till komplettering av Översikt – mål och regleringar:

Övriga mål med fokus på att minska avfallet och ökad återbruk samt material- och energiåtervinning t ex genom tillvaratagande av biogas och matavfall. Därigenom minskas utsläppen av metan, vilket bidrar till målet "Begränsad klimatpåverkan". Detta bör läggas till som ett förtydligande under detta avsnitt.

Delmål 5.3 Andelen farligt avfall som samlas in ökar.

Förslag till precisering av målet:

Målet bör preciseras med en punkt som slår fast att allt farligt avfall från stadens verksamheter ska omhändertas på ett bra sätt. Förslag på lydelse:

- Stadens verksamheter ska ha kontroll på vilket farligt avfall som uppstår inom den egna verksamheten och vart det tar vägen.

I den andra rutan på sid 30 bör det stå ”Insamlad mängd farligt avfall från hushållen ...

MÅL 6 – SUND INOMHUSMILJÖ

Ingress

Den inledande texten på sidan 32 har dåligt samband innehållsmässigt med vad man brukar mena med sund inomhusmiljö och även med de delmål som sedan följer. Endast den sista meningen i andra stycket knyter an till delmålen. Här vore det kanske på sin plats att i stället återge vad vi vet idag om upplevd komfort (luftkvalitet, värmekomfort, ljud- och ljusförhållanden) och hälsa (astma, luftvägsbesvär, hudbesvär m.m., sömnsvårigheter på grund av buller m.m.) i bostäder och stadens egna lokaler samt om radonhalter. Det borde nämnas att radongashalterna enligt riksdagsbeslut ska ligga under 200 Bq/m³ i befintliga förskolor och skolor år 2010 samt även i befintliga bostäder senast år 2020.

Mer om målområdet

Under detta avsnitt kan också med fördel framhållas att vid åtgärder för att förbättra inomhusmiljön eller åtgärda sådana problem, bör lösningar sökas som bidrar både till bättre inomhusmiljö och lägre eller lika energianvändning.

Översikt – Mål och regleringar

Det bör framgå att Stockholm stad nyligen har blivit medlem i ByggaBoDialogen, där man gjort miljöåtaganden gentemot regeringen. De mål som man därigenom åtagit sig att verka för är bland annat:

- Senast år 2009 är alla nybyggda hus och 30 % av det befintliga beståndet deklarerade och klassificerade vad gäller byggnadsrelaterad hälsa och miljöpåverkan
- Senast år 2005 finns sektorsanpassad information som gör det möjligt att välja bort byggvaror/byggkonstruktioner som innehåller eller ger upphov till kända hälso- eller miljöskadliga ämnen.

Delmål 6.1. Andel personer som besväras av hälsoproblem orsakade av inomhusmiljön i stadens egna byggnader minskar

Delmålet kan bli svårt att följa upp och/eller dra några slutsatser av. Upplevelse är inte alltid samma sak som att det är ett problem. För att det ska kunna följas upp måste någon form av enkäter eller intervjuer genomföras bland brukarna av stadens egna byggnader. Det bör därför förtydligas vad som avses med ” inomhusmiljön i stadens egna byggnader”. Som målet är formulerat kan det uppfattas som det omfattar alla miljöer, d.v.s. även arbetsmiljön

Om det enbart är boendemiljön som avses så bör "byggnader" bytas ut mot "bostäder" i målformuleringen. Ansvar för uppföljningen av målet skiljer sig beroende på vilka miljöer som ska ingå i delmålet. Miljöförvaltningens ansvar omfattar inte arbetsmiljön. Därigenom bör inte ansvaret för uppföljningen av målet, åtminstone inte när det gäller arbetsmiljö, ligga på miljöförvaltningen.

Delmål 6.2 Andelen klagomål angående inomhusmiljö till miljö- och hälsoskyddsnämnden som föranleder åtgärd för fastighetsägare minskar.

Förslag på omformulering av målet:

Förvaltningen förslår att målet omformuleras med följande lydelse:

Fastighetsägare med fungerande egenkontroll ökar

Motiv: Delmålet som det är formulerat i förslaget utgår i stor utsträckning från de klagomål som initieras till miljöförvaltningen. Andel eller antal klagomål kan påverkas av andra faktorer och beskriver inte säkert den verkliga situationen avseende inomhusmiljön. Andelen klagomål kan dock enligt förvaltningens mening vara ett utmärkt nyckeltal för

att följa upp trender och bedöma hur fastighetsägarens egenkontroll fungerar. Alla klagomål som inkommer till förvaltningen kräver någon form av åtgärd från fastighetsägarens eller verksamhetsutövarens sida. Åtgärden kan vara besök i bostaden eller annan typ av undersökning för att kontrollera störningen som klagomålet föranleds utav. Den föreslagna målformuleringen är också mer positiv och fokuserar inte på klagomål utan på fastighetsägarens förutsättningar och eget ansvar att utreda och åtgärda problem innan de blir ärenden hos miljö- och hälsoskyddsnämnden. Varje år kontrollerar nämnden ca 200 fastighetsägares egenkontroll och resultatet från detta arbete kan följas upp i form av ett nyckeltal tillsammans med antalet klagomål totalt till förvaltningen.

Om målformuleringen ändå kommer att kvarstå måste man ange vilken andel det handlar om, t.ex. andelen klagomål i förhållande till totala antalet bostäder eller antalet boende i Stockholms stad. Dessutom måste det definieras vad som ska räknas som åtgärd.

Förslag till kompletterande mål inom målområde 6

Förslag till nytt delmål -Radon kommunala bostäder

Förvaltningen förslår att ett nytt delmål för radon läggs till i miljöprogrammet med följande lydelse:

70 % av de kommunala flerbostadshusen ska vara kontrollerade avseende radon.

Förvaltningen anser att det är motiverat att höja ambitionsnivån för de kommunala bostäderna i förhållande till det nationella delmålet så att 70 % av bostäderna ska vara kontrollerade vid programperiodens slut. Därefter krävs tid för åtgärder för de bostadsfastigheter som överskrider riktvärdena. För radon i förskolor och skolor har Stockholm stad i princip redan uppfyllt det nationella målet. Det är det endast kontroller av nya förskolor och skolor som tillkommer varje år, men återkommande kontroll sker också för befintliga verksamheter.

Uppföljningsansvarig nämnd: Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Förslag till faktaruta

SSI bedömer att omkring 450 lungcancerfall per år orsakas av radon i bostäder. Bedömningen grundas på resultat från epidemiologiska undersökningar i bostäder, främst från de svenska studier som presenterats av Institutet för Miljömedicin vid Karolinska Institutet som sedan har bekräftats i en stor europeisk studie som publicerades från år 2005. Det finns en samverkans effekt mellan tobaksrökning och radon vilket innebär att de allra flesta fallen lungcancer från radon inträffar bland rökare. Från det att någon utsatts för radon till dess att lungcancer kan påvisas tar det 15-40 år.

I juni 2002 antog riksdagen en proposition som innebär att det nationella miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö skulle kompletteras med ett särskilt delmål för inomhusmiljön. Delmål har preciserats på två områden, radon i inomhusluft och ventilation. För radon finns två delmål angivna: ”Radonhalten i bostäder ska vara lägre än

200 Bq/m³ senast år 2020” och ”Radonhalten i skolor och förskolor ska vara lägre än 200 Bq/m³ senast år 2010”. Riktvärdet för radon i inomhusluften är 200 Bq/m³ i befintliga bostäder och lokaler som används för allmänna ändamål. Dessa finns angivna i Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2004:6 (M) samt SOSFS 1999:22 (M). Riktvärdena för radonhalter i bostäder och lokaler där kommunerna har tillsyn enligt miljöbalken är kopplade till begreppet olägenhet för människors hälsa.

Förslag till nytt delmål - Höga ljudnivåer

Staden ska verka för att barn och ungdomar inte utsätts för skadliga höga ljudnivåer vid konserter, diskotek och evenemang

Motivet till att införa ett nytt delmål för höga ljudnivåer i miljöprogrammet är följande: Exponering av höga ljudnivåer kan leda till en tillfällig eller bestående hörselskada. Barn och ungdomar utgör en särskild riskgrupp för hörselskador. Detta beror bland annat på att hörselorganet hos barn och ungdomar inte är fullt utvecklat och att kunskapen om risken med höga ljudnivåer inte är lika stor hos denna grupp. Detta kan leda till att förståelsen för behovet av att skydda sig mot höga ljudnivåer inte är lika stor som hos en vuxen person. Det är miljöbalken och Socialstyrelsens allmänna råd om höga ljudnivåer som styr hur höga ljudnivåerna får vara på konserter, diskotek och evenemang. 100 dB ekvivalent ljudnivå (medel) respektive 115 dB maximal ljudnivå är Socialstyrelsens riktvärden för höga ljudnivåer. Dessa riktvärden skärps för barn eller ungdomar under 13 år och är då istället 97 dB för ekvivalent nivå (medel) och 110 dB för maximal nivå. Den som bedriver en verksamhet som ger upphov till höga ljudnivåer ansvarar för att se till att riktvärdena följs. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har tillsynsansvaret över höga ljudnivåer och bedriver stickprovskontroller på verksamheter och vid evenemang. Staden har som ägare till ett antal anläggningar, där exempelvis konserter bedrivs, stor rådgivning över att de ljudnivåer som spelas inte överskrider riktvärdena och att dessa också kontrolleras vid evenemang och konserter.

Uppföljningsansvarig nämnd: Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Slut

Bilagor

Bilaga 1	Stockholms miljöprogram – övergripande mål och riktlinjer. (Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande)
Bilaga 2	Förslag till Stockholms miljöprogram 2007 – 2010